

תורה שבכתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פרוש רש"י

י"ל ע"י ק"ן תר"ג לזכיו הרבנים
לשבת נשמת הרבני הנגיד הנכבד
הרה"ח ר' אריה (לייבל)
בהרה"ח ר' יונה רובין ז"ל

פרשת ויקהל-פקודי - החודש גיליון ק"ב - שנה ג' | אדר תשפ"ו

פנינים מאירים לשולחן השבת

פרד"ס התורה

פשוט

לבלוע את האות

הטור הרביעי תרשיש שהם וישפה (שמות לט, א)

יש לדקדק, מדוע כאן נאמר 'תרשיש שהם', ואילו בפרשת תצוה נאמר (כח, כ) וְהַטּוֹר הַרְבִּיעִי תְרַשֵּׁשׁ וְשֵׁהֶם, בתוספת ו' החיבור?

מבאר המ'שך-חכמה: תיבת 'תרשיש' מ'סתיימת באות ש', ותיבת 'שהם' מתחילה באות ש', כך שאם אומרים שתי התיבות יחדיו, יש חשש ששתי האותיות ש' יתחברו ויתערבבו. לפיכך, בפרשת תצוה, כאשר הכתוב מדבר על הדיבור שדיבר משה בציווי לאומנים, הוסיף הכתוב אות ו' 'תרשיש ושהם', כדי שלא תיבלע האות ש' שבין התיבות, אבל כאן בפרשת פקודי שהכתוב אינו עוסק בדיבור של משה, אלא על העשייה בפועל, לא היה צורך להוסיף אות ו', ואמר 'תרשיש שהם'.

רמז

סימני השלחן ערוך

וְאֵת הָאֶלֶף וְשֵׁבַע הַמַּאֲוֹת וְחֲמֵשֶׁה וְשִׁבְעִים עֶשְׂרֵה נוּיִם לְעִמּוּדָיִם (שמות לח, חכ)

בספר 'אמרי לב' מביא רמז נפלא בשם אביו הגה"צ רבי יעקב יוסף גראס זצ"ל: סך כל הסימנים בארבעת חלקי שלחן ערוך, עולים ביחד 1705, דהיינו: אורח חיים - תרצ"ז סימנים, יורה דעה - ת"א סימנים, אבן העזר - קע"ח סימנים, חושן משפט - תכ"ז סימנים. על כך מרמז הכתוב, שבמשך שבעים שנות חיי האדם - כאמור (תהלים צ, י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה - צריך אדם לבסס את חיו על ההלכות המבוארות בשלחן ערוך. וְאֵת הָאֶלֶף וְשֵׁבַע הַמַּאֲוֹת וְחֲמֵשֶׁה - הם אלף שבע מאות וחמשה סימני השלחן ערוך, וְשִׁבְעִים - במשך שבעים שנות חיו, עֶשְׂרֵה נוּיִם לְעִמּוּדָיִם - הם העמודים שהאדם עומד עליו.

דרוש

השכר לפי הטירחה

כָּל מְרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנִחְשָׁת הַבִּיאוֹת אֶת תְּרוּמַת ה' וְכָל אִשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה הַבִּיאוֹ (שמות לה, כד)

מדוע הפריד הכתוב את עצי השיטים משאר התרומות? ומדוע דוקא בעצי השיטים הוסיף הכתוב ואמר 'לכל מלאכת העבודה'?

מבאר הגה"ק רבי יוסף חיים מבגדאד ז"ע בספרו 'בן איש חי': את עצי השיטים הביאו ישראל מהאזורים שנטע יעקב במצרים (רש"י לעיל כו, טז), נמצא שאלו שהביאו עצי השיטים, טרחו טרחה רבה בטלטולי הדרך, יותר ממה שטרחו מביאי שאר הנדבות. על כך העלה עליהם הכתוב שכר רב כאילו עשו את כל העבודה כולה, וכאילו הביאו גם זהב וכסף. וְכָל אִשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה - נחשב להם הדבר כאילו הביאו את הזהב והכסף וכל התרומות לכל המלאכות.

סוד

מעין עולם הבא

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְעִשְׂתֹּת אֹתָם (שמות לה, א-ב)

מפסוק זה דרשו חז"ל (שבת ע, א) רמז לל"ט מלאכות שבת, כי תיבת 'אלה' בגימטריא שלושים ושש, ותיבת 'דברים' מרבה עוד שתי מלאכות, ואות ה' של 'הדברים' באה לרבות עוד מלאכה, הרי לל"ט מלאכות. ומובא בשל"ה הקדוש (מסכת שבת, נו מצוה), של"ט מלאכות בשבת הם כנגד ל"ט קללות שירדו לעולם בחטא אדם הראשון (כמובא בפרקי דרבי אליעזר, פרק יד).

מבאר בספה"ק 'מאור עיניים': תכלית כוונת הבריאה היתה, שהאדם לא יצטרך לעשות שום מלאכה, והעולם יתנהג כמו לעתיד לבוא שהארץ תוציא גלוסקאות ובגדים (שבת ל, ב), אלא שבחטא אדם הראשון ירדה קללה לעולם, שצריך אדם לעבוד בשבת ימי המעשה בל"ט מלאכות, אבל כיון ששבת היא מעין עולם הבא, שאז יתקונו ל"ט הקללות ולא יהיו עוד לל"ט מלאכות, לכן צריך לשבות בשבת מל"ט מלאכות.

הבאת הנדבות, ועשיית המלאכות

פרשת ויקהל:

נושאי הפרשה:

שמירת שבת ואסור הבערה • פרוט הנדבות הנצרכות • פרוט הקלים והמלאכות • מגזי החכמים האמנים • הבאת הנדבות ומסירתם לאמנים • עשיית כל המלאכות במשכן ובכליו.

פרשת ויקהל, היא ענין חזרה על פרשיות תרומה ותצוה וחקל מפרשת פי-תשא, ולכן רש"י מקצר מאד בפרושו בפרשה זו. אך בעוד ששם נאמרו המלאכות כצווי לעשיה, כאן מודיע הכתוב שאכן כל המלאכות הללו נעשו למעשה.

א. מלאכת המבטח

ביום י"א בתשרי, למחרת ירדת משה משמים, הוא הורה להקביל את כל ישראל במטרה לצוות על מלאכת המשכן. בפתח דבריו הוזהר על שמירת השבת, להודיע שמלאכות המשכן אינן דוחות שבת, והוכיח במיוחד את איסור הבערת אש בשבת.

ב. 41 מלאכות

בציווי על הבאת הנדבות ועשיית המשכן, הוכיח 13 סוגי תרומות שאפשר לתרום למשכן, איש כנדבת לבו, ומהם יעשו 41 מלאכות שונות במשכן וכליו.

ג. חכמת נשים

עם סיום דבריו, מיהרו היהודים להביא מבינם כלי זהב ותכשיטים ושאר הנדבות. היו נשים חכמות-לב ששורו חוטים מצמר המחורב לגוף העיזים.

ואילו הנשיאים התמהמהו תחילה להביא נדבה, במטרה להשלים מה שהציבור יחסיר, אך בסוף נשאר להם להביא רק אבני שוהם ומילואים, שמן וקטורת.

סכום הנדבות, והקמת המשכן

פרשת פקודי:

נושאי הפרשה:

סכום ומשקל הנדבות • עשיית בגדי הפקודה • הבאת המלאכות למושה • הקמת המשכן • עבודת משה בימי המלאכים • השך את השכינה במשכן • מסעות ישׂראל על פי הענן.

לאחר שבפרשיות האחרונות, למדנו בהרחבה על צווי הקמת המשכן וכליו, הרי פעת בפרשת פקודי אנו מגיעים אל השלב האחרון של סכום ופרוט סך כל הנדבות שהתקבלו, וכן סדר עשיית בגדי הכהונה, והקמת המשכן בראש הדרש ניסן.

א. זהב וכסף

משה חישב את סך הנדבות שהתקבלו למשכן, והתורה מפרטת את סך הזהב הכסף והנחושת שהתקבלו. מהכסף עשו: אדני הקרשים, וויס, ציפוי לראשי העמודים. מהנחושת עשו: אדני עמודי החצר, מכבד המזבח, כל כלי המזבח, ואת יתדות המשכן.

ב. תפקיד למשפחה

איתמר בן אהרן היה ממונה למסור לכל משפחה מהלויים את העבודה המוטלת עליה במסעות, לפרק ולהקים את המשכן.

ג. זכה לכוון

בצלאל עשה את כל מלאכת המשכן, אפילו דברים שמושה לא אמר לו, זכה בצלאל לכוון בעצמו את רצון ה'. יחד עם שאר החכמים, הוא עשה את בגדי הכהונה, ואת 'בגדי השרד' - בהם כיסו את הכלים במסעות.

ד. ויהי נועם

עם סיום המלאכות, הביאו האומנים את הכל לפני משה, וכשראה משה שעשו הכל כפי צויו ה', הוא בירך אותם שתשרה שכינה במעשה ידיהם, וברכת 'יהי נועם וגו'.

ה. כאילו מקים

עקב כובד הקרשים לא הצליחו האומנים להקים את

המשכן, לכן צויה ה' למשה שיעסוק בידיו כאילו מקים הקרשים, ובדרך נס הקרשים יקומו מעצמם. [במשך שבעת ימי המילואים הקים משה את המשכן ופירקו, וביום השמיני, ר"ח ניסן הקימו באופן קבוע (רש"י במדבר ז, א).]

ו. עבודת משה

ביום זה, ר"ח ניסן, משח משה את המשכן וכליו בשמן המשחה כדי לקדשם. כמו כן, קידש את אהרן ובניו, כשהביאם אל פתח אוהל מועד, הטבילים במים, הלבישם בגדי כהונה, ומשחם בשמן המשחה.

בשבעת ימי המילואים שימש משה לבדו ככהן, אבל ביום השמיני למילואים, ר"ח ניסן, היו משה ואהרן ובניו שווים בכהונה, לכן רחצו משה ואהרן ובניו את ידיהם מהכיוור. אולם משה לבדו הקריב ביום זה את הקרבנות הקבועים בכל השנה, ואהרן הקריב רק את הקרבנות המיוחדים לאותו היום.

המשך בעמוד ד' <

התורה וההפטר

לרגל קריאת 'פרשת החודש' העוסקת בידינו חודש ניסן וההכנה לפסח, תיקנו להפטיר בספר יחזקאל, בהפטרה העוסקת בקרבנות שהקריבו בימי המילואים של חנוכת בית המקדש, מראש חודש ניסן עד ז' בניסן.

חיים של תורה

פתיחת היום ב'סדר חומש'

בישיבת וולאז'ין, אם הישיבות, היה המנהג לפתוח את סדר היום בישיבה עם לימוד חומש. תיכף אחר התפילה היו מתכנסים כל בני הישיבה, וראש הישיבה הקריא בפניהם את החומש של הפרשה.

לב לדעת

הכרת והבנת מושג בתורה

חַח | וַיְבִיאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הַבִּיאוּ חַח וַנָּזֶם (שמות לה, כב)

האנשים והנשים הביאו נדבה למשכן תכשיטים שונים, וביניהם גם תכשיט הנקרא 'חח'. המפרשים נחלקו מהו פירושו של 'חח':

א. לדעת רש"י הכוונה לתכשיט זהב עגול הניתן על זרוע היד, הנקרא גם בשם 'צמיד'. כך גם תרגם כאן אונקלוס 'שירין', וכן תרגם אונקלוס על הכתוב (בראשית כד, כב) 'צמידים'.

ב. לדעת האבן עזרא הוא תכשיט הניתן באוזן, הנקרא 'עגיל' [ובלשון התורה נקרא (שמות לב, ב) נומי אוזן]. ונזם המוזכר בהמשך הכתוב הוא שניתן באף.

ג. יש אומרים להיפך (הובא באבן עזרא, בפירוש הקצר), 'חח' - הוא נזם האף, ו'נזם' - הוא הניתן באוזן.

ד. לדעת הרד"ק הכוונה לתכשיט כמין מחט המחבר בין שני חלקי הבגד, ונקרא חח מלשון 'חוח', שפירושו קוף או חודו של כלי הנוקב כמו קוף.

ענינים לראות

הבנת מילה אחת בתורה

רוכסן | וַיְרַכְסוּ אֶת הַחֶשֶׁן מִשְׁבַּעַתָּיו אֶל טַבַּעַת הָאֶפֶד בְּפִתְלֵי תַכְלֵת (שמות לט, כא)

בשיעור הלכה שנמסר בליל שבת, עלתה שאלת הפוסקים האם מותר לחבר בשבת ביטנה אל המעיל באמצעות רוכסן [הנקרא בשפת העם בשם 'ריצ'ץ'], כשמשאירים את הביטנה לזמן רב כחיבור קבוע.

הכינוי 'רוכסן' לחלק המחבר את שני חלקי הבגד, מבוסס על לשון הכתוב וַיְרַכְסוּ אֶת הַחֶשֶׁן, וכפי שרש"י מבאר (שמות כח, כח) 'ירכסו - לשון חיבור'. רש"י מביא דוגמה מהפסוק (תהלים לא, כא) תַסְתַּיִרִם בְּסִתְרֵךְ מִרְכָּסֵי אִישׁ, שפירושו: תציל אותם מחיבורי הרשעים המתחברים להרע להם. גם המושג 'רכס הרים' הוא מלשון חיבור, כפי שרש"י מבאר (שם) את הפסוק (ישעיהו מ, ד) וַיִּרְכָּסִים לְבָקְעָה, שהכוונה להרים הסמוכים זה לזה, שהם יהיו לבקעה ישרה.

אולם האבן עזרא ביאר ש'רכס' הוא מלשון עיקום ועיוות, וכן ביאר רבי אברהם בן הרמב"ם בשם אבי אביו, שהכוונה שהקשר של פתיל התכלת נגמר בעיקול עקום. ואילו הרד"ק (ספר השרשים ערך רכס) ביאר ש'רכס' הוא מלשון גובה, שיש להגביה את החושן כדי לחברו עם כתפות האפוד שהם למעלה ממנו.

אזניים לשמוע

כללי רש"י הק' בדרך דקדוק הלשון

וְהוֹתֵר או וְלֹהוֹתֵר | וְהַמְלֵאכָה הִיְתָה דִים לְכָל הַמְלֵאכָה לְעֵשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר (שמות לו, י)

'במהלך יום הפורים עלו המונים מבני הקהילה אל מעונו של הרב שליט"א והעניקו לו משלוח-מנות, עד כי הצטברו בביתו בקבוקי יין, עבור כל שבתות השנה הבאה, די והותר...'

הביטוי 'די והותר' בא לבטא מצב שיש לאדם די צורכו ואף יותר מכך עד שהוא יכול להותיר את מה שמיותר עבורו.

רש"י מבאר את לשון הכתוב: וְהַמְלֵאכָה - מלאכת הבאת הנדבות, הִיְתָה דִים - היה די נדבות לעשות בהם - לְכָל הַמְלֵאכָה לְעֵשׂוֹת אֹתָהּ - לעשות בהם את כל המלאכות במשכן, וְהוֹתֵר - ואפילו נשארו עוד מהנדבות להותיר ולהשאיר אותם ללא צורך...

כלומר, תיבת 'הותר' אינה לשון ציווי [כמו שאומרים לאדם: הותר נא מהמאכל גם לחברך שגייע אחריו], שהרי אין הפרשה עוסקת בציווי להביא נדבה, אלא בסיפור שבחם של ישראל שהביאו הנדבה, ובהכרח שאין זו לשון ציווי, אלא תיבת 'הותר' היא כאילו חסרה בה האות ל', וכמו שנאמר 'להותר' [לעשות פעולה של הותרה].

רש"י מביא דוגמאות לכך מכמה פסוקים שיש בהם חסרון של אות ל', כגון (שמות ח, יא) וַיֵּרָא פְּרָעֹה פִּי הַיְיִתָה הַיְיִתָה וְהַכְּבֵד אֶת לְבוֹ, שגם שם אין תיבת 'הכבד' מלשון ציווי, אלא יש בו חסרון אות ל', כאילו נאמר 'לְהַכְּבֵד' - דהיינו שפרעה ראה שהיתה הרווחה והוא החליט להכביד את לבו.

זריחן מקדימין

וְהַנְּשָׂאִם הִבִּיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמְּלֵאִים (שמות לה, כז). כֶּךָ אָמְרוּ נְשִׂאִים יִתְנַדְּבוּ צְבוּרֵי מַה שְׁמִתְנַדְּבִין, וּמַה שְׁמִתְסַרְיִן אֲנִי מִשְׁלִימִין אוֹתוֹ. כִּינֹן שֶׁהַשְּׁלִימִיּוֹ צְבוּרֵי אֶת הַפֶּל וְכו', אָמְרוּ נְשִׂאִים מַה עֲלֵינוּ לַעֲשׂוֹת, הִבִּיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְגו', וְלִפִּי שֶׁנִּשְׁעַצְלוּ מִתְּחִלָּה נִחְסְרָה אוֹת מִשְׁמָם, וְהַנְּשָׂאִם פָּתִיב (רש"י).

בוזריות אל המוקד!

כאשר הוליכו אל המוקד את גר הצדק הנודע אברהם בן אברהם הגרף פוטוצקי זצ"ל, הוא הלך ברחובות ווילנא בשירה ובריקוד על הוכות שנפלה בחלקו למסור נפשו ולקדש שם שמים, ועד היום השתמר הניגון ששר על המילים 'אבל אנתו עמך בני ברייתך... המקדש שמו ברבים'. באותה שעה התחבאו כל היהודים בבתיהם בפחדם מפני פרעות הנכרים המוסתים, אבל דווקא תריס חדרו של הגר"א מוויילנא ז"ע שהיה מוגף כל ימות השנה, נפתח כאשר גר הצדק עבר שם. הגר"א הביט מבעד החלון וקרא לעברו: 'רבי אברהם! לך בוזריות!'

חכמי הדור הסבירו את אשר אירע שם. שעלה בלב גר הצדק ספק הלכתי, מצד אחד, עליו לרוץ לדבר מצוה ולהחיש פעמיו אל המוקד, אך מצד שני, אולי חייב הוא להאט את צעדיו, כדי לחיות עוד כמה רגעים ולהרוויח חיי שעה, שידוע מחללים שבת אפילו עבור חיי שעה. על כך הכריע הגר"א את ספקו והורה לו 'לך בוזריות!', כי החשיבות להודרו לקיים מצוה ולקדש שם שמים, חשובה יותר מכל!

נרות במוצאי שבת

על רבינו החזון איש ז"ע מסופר, שבכל מוצאי שבת היה מכין את הנרות עבור השבת הבאה, ונימוקו עמו: 'אם אפשר לעשות זאת כעת, למה לדחות ליום שיש?'.

פתיחת הכולל? עכשיו!

סיפר הגאון החסיד רבי חיים מענדל שטייגר זצ"ל, סיפור מאلف שאירע עמו ביום חמשה עשר באב שנת תשי"ז. היו אלו ימי הבראשית לייסוד קרית צאנו בנתניה. באותו היום

בדברי רש"י אנו לומדים על חשיבות הזריות לקיים מצוה בלי להתמהמה, וכמאמר הכתוב (תהלים קיט, ט) חֲשֵׁתִי וְלֹא תִתְמַהְמַהְתִּי לְשִׁמְרֵי מִצְוֹתֶיךָ, וְכֵן אָמְרוּ חו"ל (פסחים ד, א) 'זריון - מקדימין למצוות'. יהודי המחבב את המצוות וחפץ לעשות נחת רוח ליוצרו, משתדל להיות ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, ולהודרו לקיים את המצוה בהזדמנות הראשונה ללא עיכובים.

הוא נקרא יחד עם עוד אברך לבוא אל ביתו של מרן הרה"ק בעל שפע חיים מצאנז ז"ע. הם מיהרו להיכנס אל הרבי שבישר להם כי רצונו לייסד "כולל אברכים" בקריה, וכי הם יהיו שני הלומדים הראשונים בכולל.

שאלו השניים באיזה יום יתחילו סדרי הכולל? האם בתחילת חודש אלול הקרוב, או שמא רק אחרי החגים? הפתיע אותם הרבי בתשובתו: "עכשיו! ברגע זה ממש היכנסו נא אל בית המדרש הסמוך והתחילו ללמוד! הנה הכולל כבר התחיל..." כך לימד אותם מרן השפע חיים, את החובה להודרו לדבר מצוה, לקיים אותה תיכף ומיד ולא לדחות אותה למחר.

פגישה עם נשיא ארה"ב

מספר מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: באתי פעם לביתו של מרן הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל בשכונת שערי חסד בירושלים, כדי לשוחח עימו בדבר הלכה. לפתע, באמצע השיחה, הביט רבי שלמה זלמן בשעונו ואמר: הגיע זמן תפילה! אחד מהנוכחים התפלא על כך, כי עד לתחילת התפילה בבית הכנסת 'הגר"א' בשכונת 'שערי חסד' היה עוד כרבע שעה, והדרך מביתו של הגר"א עד לבית הכנסת לא לוקחת יותר משתי דקות. כאשר הבחין הגר"א בתמימתו, נענה ואמר לו: אם היתה לנו עכשיו פגישה, להבדיל בין קודש לחול אלף אלפי הבדלות, עם נשיא ארה"ב, בוודאי לא היינו יוצאים מהבית ברגע האחרון, והיינו עושים את כל ההכנות הדרושות כדי שלא תהיה כל תקלה וכל מניעה מצידנו להגיע בזמן, על אותה כמה וכמה כאשר אנו עומדים לשפוך שיח לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שעלינו לעשות הכל להודרו לבוא בזמן.

לדעת חכמה ומסר להבין

פניני מוסר, חכמה, וחיוק, מתוך פסוקי הפרשה

ההתלהבות החסרה...

וְהַנְּשָׂאִם הִבִּיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמְּלֵאִים (שמות לה, כז). כֶּךָ אָמְרוּ נְשִׂאִים יִתְנַדְּבוּ צְבוּרֵי מַה שְׁמִתְנַדְּבִין, וּמַה שְׁמִתְסַרְיִן אֲנִי מִשְׁלִימִין אוֹתוֹ וְכו' וְלִפִּי שֶׁנִּשְׁעַצְלוּ מִתְּחִלָּה נִחְסְרָה אוֹת מִשְׁמָם, וְהַנְּשָׂאִם פָּתִיב (רש"י).

הדברים צריכים ביאור, שהרי נימוק הגיוני טוב היה בפייהם של הנשיאים, שהם רצו להשלים מה שחסר, ומדוע נחסר אות משמם?

ביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ ז"ע: התביעה עליהם היתה, אם אכן היתה חביבות המצוה יוקדת בליבכם, כיצד הייתם מסוגלים בזמן כזה לחשוב חשבונות ולהעלות נימוקים הגיוניים לעיכוב ההתנדבות? אם עוד היה בלבבכם מקום לחשוב חשבונות, בהכרח חסרה בכם ההתלהבות הנדרשת לקיום המצוה...

ואילו מרן הגאון רבי יצחק זאב סולוביצ'יק, גאב"ד בריסק זצ"ל, ביאר לדרכו: אמנם החשבון היה חשבון טוב, אבל כאשר מוטלת על אדם חובה

לקיים מצוה, עליו למהר לעשות את רצונו בוראו כדי לצאת ידי חובת המצוה, ואין כח לשום חשבון בעולם, גם החשבון הטוב ביותר, לעכב את החיוב לקיים מצוה!

לשכוח פסוק מפורש...

וַיַּעַרְךָ עֲלָיו עֵרֶךְ לָחֵם לִפְנֵי ה' (שמות מ, כג) נפגש פעם הגה"ק בעל אמרי אמת מגור ז"ע עם תלמיד חכם אחד, בתוך שיחתם שאל האמרי אמת מהיכן היה לישראל במדבר קמח ללחם-הפנים. נענה הלה ואמר: אולי במדבר לא הקריבו לחם הפנים, וראיה לדבר, מדברי המשנה (מנחות מה, ב) שבמדבר לא הקריבו קרבן 'שתי הלחם', וכנראה גם לא הקריבו 'לחם הפנים', ושניהם מאותו טעם, כי לא היה להם קמח.

למשמע דבריו, החווירו פני האמרי-אמת, והשיחה הסתיימה. חתנו, הגאון רבי יצחק מאיר בן רבי משה בצלאל אלתר זצ"ל ה"ד, שנכח בחדר והבחין כי חווירו פני חותנו, סבר כי חלשה דעתו של הרבי על ששכח את המשנה במסכת מנחות. משיצא הת"ח הוא ניגש אל חותנו לפייסו ואמר: 'נו, ומה קרה אם שוכחים משנה אחת...' נענה האמרי אמת ואמר לו: 'כִּי אֲנִי שִׁכַחְתִּי מִשְׁנָה? הֲרֵי הוּא שִׁכַח פֶּסוּק מְפוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה! בְּפִרְשַׁת פִּקּוּדֵי נֹאמֵר בְּתוֹרָה וַיַּעַרְךָ עֲלָיו עֵרֶךְ לָחֵם לִפְנֵי ה', הֲרֵי שֶׁבְּמִדְבַר הַקְּרִיבוּ לַחֵם הַפְּנִיִם! כַּעַת הַתְּבַר שֶׁעַל כֶּךָ חוּרְרוּ פְּנֵי הַרְבִּי, שֶׁהִשְׁתוּמַם שֶׁהִתְלַמְּדוּ-חֶכֶם שִׁכַח פֶּסוּק מְפוֹרֵשׁ, אֲלֵא שֶׁמִּפְנֵי כְבוֹדוֹ לֹא רָצָה לִוְדוֹר לֹא מֵאוֹמְרָה...

אור הפנים בשבת

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וְכִיִּם הַשְּׂבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שִׁבְתֵּי שִׁבְתוֹן (לה-א, ב) בסמוך לו, בסוף פרשת כי תשא, נאמר 'וְהִנֵּה קָרַן עוֹד פְּנִי'. לרמז, שיהודי זוכה בשבת לאור על פניו, ואינו דומה קירון עור פניו בשבת, לעור פניו בימות החול.

(בעל הטורים)

מה ההבדל בין מגבעת למצנפת?

הידעת? הכובע שחבש הכהן על ראשו היה בד ארוך באורך כ-8 מטר שהכהן כך כל יום סביב לראשו | וגם: היתכן שאמצע ראשו של הכהן הגדול היה מגולה?

בפרשת פקודי, בתוך הפסוקים המלמדים על עשיית בגדי הכהונה, נאמר (לט, כח): **וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֶׁל שָׂרָף וְאֵת הַמִּגְבַּעַת שֶׁל שָׂרָף**. כך אנו מוצאים גם בפרשת תצוה (כח, לט-מ) **וְעִשִּׂיתָ מִצְנֶפֶת שֶׁשָׂרָף וְלִבְנֵי אֹהֶרֶן תַּעֲשֶׂה לְכַתֵּן וְעִשִּׂיתָ לָהֶם אֲבָנִיטִים וּמִגְבַּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכַבֹּד וּלְתַפְאֵרֶת**. הכתוב מזכיר כאן שני בגדים נפרדים, האחד - מצנפת לכהן גדול, והשני - מגבעת לכהן הדיוט. נבקש אפוא לברר האם מדובר בשני כובעים שונים, או באותו כובע.

שניהם כובע

רש"י בפרשת תצוה (כח, ד) כותב: 'מצנפת - כמין כיפת כובע שקורין קויפ"א בלע"ז, שהרי במקום אחר קורא להם (לט, כח) מגבעות, ומתרגמין כובעין'. כלומר, לדעת רש"י אין כל הבדל ושינוי בין המצנפת של הכהן גדול למגבעות של הכהנים הדיוטים, ושניהם - אחד הם. כך כותב רש"י שוב להלן (פסוק מ): 'ומגבעות היא מצנפת'.

כהוכחה לשיטת רש"י, שגם הכובע של הכהן הדיוט נקרא 'מצנפת', מביא המזרחי את דברי הגמרא במסכת יומא (כה, א) לגבי כהן הדיוט: **"נוטל מצנפתו של אחד מהם"**, ועוד אמרו שם (דף עא, ב): כהן גדול משמש בשמונה כלים, וההדיוט בארבעה, בכתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט, מוסיף עליו כהן גדול, חשן ואפוד ומעיל וציץ, עכ"ל. הרי מפורש שגם לכהן הדיוט היה מצנפת.

סביב לראש

אולם הרמב"ן (שם פסוק לא) חולק על רש"י, ומוכיח מהפסוקים שהכובע של הכהן גדול נקרא רק בשם 'מצנפת', ולא מצאנו בשום מקום שהוא נקרא בשם מגבעות, ורק בכהן הדיוט קרא הכתוב לכובעו בשם מגבעות. אולם הכובע של כהן הדיוט נקרא גם מגבעת וגם מצנפת.

וביאור העניין, לפי שהמצנפת היתה יריעת בד באורך שש עשרה אמה, שהיו כורכים ומגלגלים אותה סביב לראש, סיבוב על סיבוב וכפל על כפל, ועל שם כך נקרא בשם 'מצנפת' שפירושו סיבוב והיפוך, ודבר זה היה בין בכובע של הכהן גדול ובין בכהן הדיוט.

אלא שהבדל בין שני הכובעים היה באופן כריכתו, כי אצל הכהן הדיוט היה מגלגל סביב לראש, ומגביה והולך ומעלה את הכפלים לגובה עד שנעשתה כמין כיפה כובעת, ועל שם כך נקראת 'מגבעת' מלשון 'מקבעת' (מלשון 'כובע', כי הקוף והכ"ף מתחלפים). אולם בכובע של הכהן הגדול, לא היה מגביה והולך כלפי מעלה, אלא היה כורכו ומגלגלו סביב לראשו, בלי להגביה כלפי מעלה, כך שהיה הכובע נמוך ורחב יותר.

כך מבואר גם ברמב"ם (הל' כלי המקדש ח, ב): 'מצנפת האמורה באהרן היא המגבעת האמורה בבניו, אלא שכהן גדול צנוף בה

כמי שלופף על השבר, ובניו צנופין בה ככובע, ולפיכך נקראת מגבעת'.

כובעי באגדה

אולם הראב"ד (על הרמב"ם שם) כותב קצת באופן אחר, שהמגבעות היו עשויים מבד קצר יותר, ולא היו צריכים לכרוך כריכות הרבה, והמגבעות היו חדים וצרים כלפי מעלה, ואילו המצנפת היתה מבד ארוך שכרכו כריכות הרבה.

דברים דומים כותב האבן עזרא (שם פסוק לו) שהמגבעות הם כדמות הכובע שלובשים הזכרים, שהם גבוהים ומכסים את הראש, ואילו המצנפת היא בגד דק ארוך שרק סובבים אותו סביב הראש לבדו, 'כי בארץ ישמעאל, ובספרד, ואפריקא, ומצרים, ובבל ובאגדד, המצנפת - היא על הראש מן הזכרים הנכבדים'.

בגילוי ראש?

על מהלך זה, שאת המצנפת של הכהן גדול היו כורכים רק סביב לראש, מקשה מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספרו 'דרך חכמה' (הל' כלי המקדש פ"ח, סק"א), איך יתכן שאמצע ראשו של הכהן גדול היה גלוי בלי שום כיסוי?! לכן מחדש שם הגר"ח קנייבסקי, שיתכן ובאמצע היתה כיפה קטנה, כדי שלא ילך הכהן בגילוי ראש.

אולם שם בהערות 'ציון ההלכה' הוא מציין לדברי הרמב"ן על הכתוב (שמות כט, ז) ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו, שלכאורה צריך ביאור איך יצק משה שמן על ראש אהרן בהיותו חבוש במצנפת, ומתוך הרמב"ן 'שהיתה הצניפה סביב סביב, ואמצע הראש מגולה, ועליו יצק השמן', עכ"ל, הרי שאכן אמצע ראשו של הכהן גדול היה מגולה, והוא פלא.

מקום לתפילין

מהלך אחר בהבדל בין שני סוגי הכובעים, מובא בתוספות במסכת סוכה (ה, א ד"ה ואל) ובמסכת גיטין (ו, א ד"ה בזמן) בשם ריב"א, שהמצנפת של הכהן גדול היתה קטנה יותר, כדי להשאיר מקום גם לתפילין וגם לציץ (כי לדעתו הציץ לא היה מונח על המצח, אלא במקום צמיחת השערות), מה שאין כן בכהן הדיוט שהיה צריך מקום רק לתפילין. זאת ועוד, גם אם הציץ היה מונח על המצח, היתה המצנפת צריכה להיות קטנה יותר, כדי להשאיר מקום בעורף לקשירת חוטי התכלת.

רצועה תחת הגרון

לסיום נציין דבר חידוש שכותרתו 'בתוספות השלם' (לט, כה), שאת המגבעות של הכהן הדיוט היו קושרים ברצועה תחת הגרון (כלומר תחת הסנטר), ואילו את המצנפת של הכהן גדול לא קשרו ברצועה תחת הגרון.

מעלין בקודש ולא מורידין

ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו (שמות מ, ה)

פעמיים 'ויקם'

ידוע ומפורסם הכלל 'מעלין בקודש, ואין מורידין'. הגמרא במסכת מנחות (צט, א) אומרת שהמקור לכך שאין מורידין בקודש, הוא מהפסוק בפרשת פקודי ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו. היכן מבואר בפסוק זה שאין מורידין? מבאר שם רש"י במסכת מנחות בשלשה אופנים:

א. כיון שהכתוב מזכיר בתחילת הפסוק ובסופו הלשון 'ויקם', משמע שבדבר שבקדושה צריך להיות רק באופן של תקומה ועליה, ולא ירידה.

משה לבדו

ב. כיון שאנו רואים שמשה רבינו לבדו הקים את המשכן, ושאר הלויים או הכהנים לא סייעו לו בהקמת העמודים והאדנים,

מוכח שאין מורידין, כלומר, שאחרי שמשה התחיל להקים, לא מסר את שאר עבודת ההקמה לאחרים, כדי שלא להוריד בקודש, למדרגה קטנה יותר ממשה.

יריעות באוויר

ג. כיון שבתחילת הפסוק נאמר 'ויקם משה את המשכן', דהיינו היריעות, ורק אחר כך הקים את הקרשים, דהיינו שאחרי שכבר פרס את היריעות לא עזב אותן, אלא המשיך לאחוז אותן בידי באוויר עד שהקים את כל הקרשים תחת היריעות, ומכאן שאין מורידין בקודש, כלומר שאחרי שהיריעות כבר נפרסו באוויר, אין ראוי להוריד אותן.

כדברי רש"י אלו אנו מוצאים גם בספורנו כאן שפירש: 'ויקם משה את המשכן'. עשר היריעות מעשה חושב שנקראו משכן הוקמו קודם הקמת הקרשים, אם בידי אדם מחזיקין בו, ואם על דרך נס כדבריהם ז"ל'.

כללי רש"י

כללי ודרכי רש"י הק' בפירושו על התורה

מילים דומות בשני פסוקים

שואלים חלק מהמפרשים, מה העניין שרש"י בפרשת ויצא מביא ראייה ממגילת רות, ומאידך במגילת רות הוא מביא ראייה מפרשת ויצא, וכתבו בזה לאור בכמה מהלכים (ראה גור אריה, צידה לדרך ועוד).

אולם ה'לבוש' בפירושו על רש"י בפרשת ויצא כותב: 'ואני אומר שאין זו קושיא כלל, כי כן הוא דרכו של רש"י בכל העניינים והמילות שהם דומים בעיניו, לחפש ולמצוא לו חבר, וכשימצא לו חבר, תנחת דעתו בו... אך המתמיהים בנו על קושיא זו מגדלים גבוהים הפורחים באויר, ואין להם יסוד בעפר ולא שום קיום בעולם'.

וכן כתב שם בדברי דוד: 'שאינו זה קושיא, אלא דכל שמצינו מילה אחת בשני מקומות ופירוש אחד שייך לשניהם, כל אחד מחזיק חבירו, וכל המפלפל בזה אני אומר דוכתא דעילל ביה, שיקרא ליעול ב'י' בישראל וכוור, וטוב לו להתעסק באותו זמן בפלפול של אמת'.

תולדות רש"י הק'

קורות חייו • רבותיו • תלמידיו • חיבוריו

פרק י"א – מפלת המצביא גוטפריד

מהמסע עם יותר משלושה סוסים, אאכיל את בשרך לכלבים ואהרוג את כל יהודי צרפת. ואכן, כפי שחזה רש"י כן היה, ולאחר מפלתו הגדולה הוא חזר לעיר עם ארבעה פרשים בלבד, אך חמתו בערו בו לניקום ברש"י שאמר שהוא יחזור עם שלשה בלבד, אולם הכינסס בשער העיר התנתקה אחת מאבני השער ומחצה את ראשו של הפרש הרביעי. מיהר גוטפריד אל ביתו של רש"י להודות כי צדקו דבריו, אבל משהגיע למקום גילה כי נערכת שם לווייתו של רש"י אשר נפטר באותו היום.

גוטפריד דה-ביוין?

בספר שלשלת הקבלה נכתב שסיפור זה אירע אצל גוטפריד בל יון, [בחלק מהדפוסים פענחו בטעות וכתבו: גוטפריד בלשון ויון], ששמו היה גוטפריד-דה-ביוין? שהיה מושל העיר 'בולון סר מר' בצרפת'.

סיפור זה, סיפור נאה, אולם יש בו חסרון אחד: שכן על פי הידוע, אותו גוטפריד מעולם לא חזר לצרפת, אלא מת בירושלים חמש שנים לפני הסתלקותו של רש"י. ולכן יש שרצו לתקן את הסיפור, שהוא אירע עם איש אחר בשם דומה, הלא הוא: גוטפריד הראשון דוכס לורייין, אשר גם הוא חי בתקופתו של רש"י.

סיפור מפורסם, מופיע בהרבה ספרים, ומקורו בספר 'שלשלת הקבלה' (שכבר הארכנו בפרקים הקודמים אודות מידת נאמנותו של ספר זה), אודות הדוכס הנוצרי גוטפרידו' [להלן: גוטפריד], אשר עמד בראש 'מסע הצלב', בו התכוון לעלות על ירושלים ולכבוש אותה מידי המוסלמים. טרם יציאתו למסע הוא בא אל היכלו של רש"י לקבל את ברכתו ועצתו.

רואה ואינו נראה

עם כניסתו אל הבית שמע את קולו של רש"י, אך לא ראה לפניו צלם כל דמות, כי נעשה רש"י כרואה ואינו נראה, רק לאחר שגוטפריד הבטיח לאחד מתלמידיו רש"י שהוא לא יעשה כל רע לרש"י, התגלה רש"י אליו, והדוכס החל לגולל את כל תוכניותו לכבוש את ירושלים עם יותר ממאה אלף פרשים.

שלשה סוסים בלבד

ענה לו רש"י ברוח נבואה: אתה תכבוש את ירושלים ותמלון בה שלושה ימים, אך ביום הרביעי יתגברו עליך המוסלמים ויגרשו אותך, רוב חייליך ייהרגו וימלטו, ואתה תשוב לעיר הזאת עם שלושה סוסים בלבד.

הדברים לא מצאו חן בעיני גוטפריד, והוא ענה לרש"י: אם לא יתקיימו דבריך, ואני אשוב

ראשון לחֹדְשִׁים, ומצות קדוש החֹדֶשׁ

בסיום יום שלוששים באדר, לקראת תחלת ליל ראש חֹדֶשׁ ניסן, סמוך לשקיעת החמה, דבר ה' עם משה ואהרן - ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים - מחויץ לעיר, במקום נקי מגלולי מצרים, לאמר. החֹדֶשׁ הַזֶּה² - חֹדֶשׁ ניסן יהיה לָכֶם - לבני ישראל ראש חֹדְשִׁים - ראשון לסדר מנין החֹדְשִׁים, דהיינו שפאשר תהיו מונים את החֹדְשִׁים, אזי חֹדֶשׁ ניסן ראשון הוא לָכֶם לחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה, שחֹדֶשׁ ניסן יהיה החֹדֶשׁ הראשון, אייר החֹדֶשׁ השני, סיון החֹדֶשׁ השלישי וכו'.

לקיחת הפסח והמנוי עליו

ביום ראש חֹדֶשׁ ניסן אמר ה' למשה ואהרן: דברו - משה אומר לאהרן אתה תלמדני, ואהרן אומר למשה אתה תלמדני, וכך היה הדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים אל כל עדת ישראל לאמר, דברו היום בראש חֹדֶשׁ ניסן שבעוד עשרה ימים בעשור לחֹדֶשׁ הַזֶּה ביום ההוא - ויקחו להם כל איש שיה לְבֵית אֵבֶת - למשפחה אחת, ואם בני המשפחה מרבים ושה אחד אין בו כדי להאכיל כזית לכל אחד, אזי יקחו להם שיה לְבֵית - שיה לכל משפחה קטנה המתגוררת בבית נפרד.

לעמית זאת ואם ימעט הבית - אם בני המשפחה הם מועטים מהיות משה³ - שהם מעטים משעור שיוכלו הם לבדם לאכל את כל השה, כך שחלק מהבשר עלול לבוא לידי נותר, אזי - ויקח הוא - הבית ההוא יקח שיה ביחד עם ושכנו הקרב - אל ביתו במכסת נפשת - לפי חשבון הנפשות, ומי יכול להיות בקלל חשבון אוכלי השה, איש לפי אכלו - איש צעיר ובריא הראוי לאכל כזית⁴, רק אותו תכסו - תמנו בחשבון הנמנים על השה. שיה תמים - בלי מום זכר בן שנה - בתוך שנתו, שעדין לא עברה שנה מאז לדתו, הוא יהיה השה הַזֶּה לָכֶם, מן הכבשים או - ומן העזים תקחו.

בקור הפסח, שחישתו ונתינת הדם

אחרי לקיחת השה לפסח ביום י' בניסן, במשך ארבעה ימים והיה לָכֶם למשמרת - למשמר במשך ארבעה ימים שייבקרו ויבדקו אותו שאין בו מום, עד ארבעה עשר יום לחֹדֶשׁ הַזֶּה⁵. ביום י"ד בניסן - ושחטו אותו את השה בל קהל עדת ישראל⁶ דהיינו שכמה אנשים ישחטו בשליחות כל ישראל, ושלוחו של אדם כמותו, ואימתי הוא זמן השחיטה? בין הערבים - משש

שעות ולמעלה⁷. לאחר השחיטה - ויקחו מן הדם - יקבלו את הדם בכלי, ונתנו מהדם על שתי המזוזות - הקורות העומדות מימין ומשמאל חלל הפתח, ועל המשקוף - הקורה אשר מעל הפתח, ובאיזה פתח יתנו את הדם בפתח שנמצא על הבתים אשר יאכלו אותו את הפסח בהם, אבל בבית התבן והבקר שאין גרים שם, אין צריך לתת הדם על הפתח.

צִלִית ואכילת הפסח

ואכלו את הבשר אבל לא גידים ועצמות, שאין יוצאים בהם ידי חובת אכילת פסח, בלי יָהּ הַזֶּה - ליל ט"ו בניסן, צִלִי אש ומצות על מדרים - עם עשב מר יאכלהו. יש להקפיד שהבשר יצלה כל צרפו, אבל אל תאכלו ממנו נא - שאינו צלוי כל צרפו, וגם אל תאכלו ממנו באפן של ובשל מבשל במים או בשאר משקים, כי אם צִלִי אש⁸. בעת צִלִית הפסח לא ינתח אותו לנתחים אלא צולה אותו בלוי פֶּאֶהד עם ראשו על כרעיו - עם רגליו ועל קרבו - ועם אבריו הפנימיים⁹. יש לאכל את כל השה בלוי פסח ולא תותרו ממנו עד בקר, אך לא רק לאחר הנץ החמה אסור לאכלו, אלא והנותר ממנו עד בקר - כבר בעלות השחר נאסר באכילה, ולכן פאש תשרפו אך אינו נשרף ביום טוב אלא ממחרת כהל המועד¹⁰. וככה תאכלו אותו - באפן המועד שאתם מומנים לצאת לדרך ביציאת מצרים, דהיינו מתניכם חגרים ועליכם בגדליכם ומקלכם בידכם, ואכלתם אותו בחפזון - במהירות ובהלה פֶּאֶהד הנחפז לצאת לדרך. פסח הוא - הקרבן נקרא 'פסח' מלשון קפיצה ודלוג, על שם שהיה הקב"ה כביכול מדלג על בתי בני ישראל שלא להכותם במכת בכורות¹¹. ואתם בני ישראל עשו את כל עבודת הפסח בכונה ובמחשבה - לַה' לשם שמים.

מפת בכורות והצלת ישראל

ועברתי בארץ מצרים - כמלך העובר ממקום למקום בהעברה אחת ללא עפובים, בלי יָהּ הַזֶּה והביתי כל בכור לא רק בכור מצרי, אלא גם בכור מאמות אחרות הנמצא בארץ מצרים¹², מאדם - תחלה בכור האדם, פי האדם התחיל בעברה, ואחר כך ועד בהמה - בכורות הבהמות גם זמותו, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - אלילי העץ ירקיבו ואלילי המתכת ימוסו וישפכו לארץ, את כל זאת אעשה אני ה' - בעצמי ולא על ידי שליח. והיה הדם לָכֶם לָאת על הבתים אשר אתם שם, וראיתי את הדם - אסתפל ואתבונן בזכות שלכם

1. לפי שטח אהרן במופתים בטערים כמו משה, לכן חלק לו הכתוב בכור במצוה הראשונה שבטורה, לכלול את אהרן עם משה.
2. ומדרשו: משה התקשה במוכל הלכנה, באיזה שיעור תיראה הלכנה ותהיה ראויה לקדש אותה, ועל כן תיראה לו הקב"ה באבצע את הלכנה בעת חידושה, ואמר לו החדש הַזֶּה - כאשר אתה רואה את התחדשות הלכנה בשיעור זה, יהיה לָכֶם - הזמן לקדש את ראש חֹדְשִׁים - עם יום ראש חודש בכל חודש וחודש.
3. ומדרשו: אמנם גם אחרי שאדם נמנה על שיה, הוא יכול לבטל את המינוי ולהימנות על שיה אחר, אבל 'ואם ימעט הבית' - אימתי אפשר להתמנות ולבטל את המינוי, רק 'מהיות משה' - בעוד השה חי, אבל אחרי שנשחט אי אפשר לבטל את המינוי.
4. ולא חולה או זקן.
5. מצוה לקחת הפסח בעשור, וכן מצות ברית מילה בליל פסח בטערים, ניתן כדו שיהיו ראויים לנאולה. מצות לקחת הפסח בעשור אינה נוגת לזורות [אך מצות ביקור נותנת לזורות, דהיינו שלזורות אין צורך ליתר בעשור לחודש בהמה מיוחדת, אלא יכול לבקר כמה בהמות, ובערב פסח יבחר ויחד אחד מהם].
6. הכתוב מוכיח 'קהל', 'עדה', 'ישראל', ללמד שהפסח נשחט בשלש קבוצות הנבסכות למקדש בוו אחר זו.
7. משעה שישית השמש נטשה לצד מערב, וזה נקרא 'עריבת היום', ותחילת הלילה נקראת 'עריבת הלילה', והזמן שביניהם נקרא בין הערבים.
8. בתחילת הכתוב נאמר לשון 'לא תעשה' שלא לאכול באופן שאינו צלוי, וכאן נאמר בלשון 'מצות עשה' שיש לאכול ממנו כי אם צִלִי אש.
9. גם את המעיים הצריכים הרהור, הוא חוזר ומכניס לתוך השה לאחר הדרתו, וצולה אותו יחד.
10. וכך יש לדרוש הכתוב 'והותרו ממנו בבוקר' - של י"ט ראשון, 'עד בוקר' - בוקר שני של חול המועד, אוי 'כאש תשרופו'.
11. פירוש נוסף: הקרבן נקרא פסח מלשון דילוג ופגיעה ומהירות, על שם שבמצרים אכלו אותו במהירות כמי שהולך בדרך דילוג וקפיצה.
12. ובכור מצרים שהיו במדינות אחרות גם הם נדרגו, כאמור (תהלים קלו, ז) למכה במצרים בכבודיהם.

שאתם עסוקים במצותי, ובזכות זה ופסחתי – ואדלג [פרוש נוסף: ואחמל] עלכם ולא יהיה בכם נגף למשחית – אפלו פאשר יהודי יהיה בבית מצרי¹³ בהפתי בארץ מצרים.

אסור חמין ומצות אכילת מצה, אסור מלאכה בחג

את הפסח הקריבו בי"ד בניסן, ואכלו אותו בליל ט"ו, והיציאה ממצרים הייתה בבקר יום ט"ו בניסן, על כך אמר הכתוב והיה היום הזה ט"ו בניסן, יום היציאה ממצרים, לכם לזכרון – לכל הדורות הבאים וחגתם אותו חג לה' לדתיתכם אך לא רק לשני דורות בלבד, אלא חקת עולם תחגוהו. שבעת ימים – חטיבה אחת של שבעה ימים רצופים מצות תאכלו, אך רק בלילה הראשון חובה לאכל מצה, ושאר הימים אין חובה לאכל מצה, רק שלא לאכל חמין. אך ביום הראשון ביום י"ד בניסן, שהוא קדם הפסח, תשפיתו שאור מבתיתכם, ולא תאמר שענש פרת לא נאמר רק באכילת שאור המוחמין אחרים, אבל חמין שאינו מוחמין אחרים אין בו פרת, לכן נאמר כי כל אכל חמין פרצון ובדעת¹⁴ ונקרתה הנפש ההוא מישראל¹⁵, ואימתי הוא אסור אכילת החמין – מיום הראשון עד יום השביעי.

וביום הראשון ט"ו בניסן מקרא קדש – יש לקרא אותו 'קדש' דהינו לכבדו באכילה ושתיה וכסות נקייה, וכן וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה – אפלו על ידי גוי העושה בצווי ישראל, בהם בשני הימים הללו, אך אשר יאכל – מלאכה הנצרכת עבור אכל לכל נפש אפלו לאכל עבור

בהמה הוא לברו יעשה מתר לעשות מלאכה זו ביום טוב, אך רק לצורך אם האוכל הוא לכם – לבני ישראל, אבל עבור אכילת נכרי אסור לעשות מלאכה ביום טוב.

ושמרתם את המצות¹⁶ שלא יחמיצו, ואם הבצק מתחיל לתפח יש להחליק אותו בצונן שלא יחמיץ, פי בעצם היום הזה ט"ו בניסן הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה – שלא לעשות בו מלאכה לדתיתכם חקת עולם.

בראשון בארבעה עשר יום להחדש בערב תאכלו מצה, ואסור אכילת חמין לא נאמר רק בימים של פסח, אלא גם בלילות, במשך שבעה ימים וליילות רצופים עד יום האחד ועשרים להחדש בערב. שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיתכם¹⁷, ולא תאמר שענש פרת נאמר רק באכילת חמין שהוא ראוי לאכילה, אבל שאור שאין ראוי לאכילה אין בו אסור פרת, לכן נאמר כי כל אכל מוחמנת אפלו של שאור שאינו ראוי לאכילה, ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל, ואף שהנש של יציאת מצרים נעשה לישראל, והגרים לא היו שם בכל זאת אסור חמין נאמר גם בגר ובאזרח הארץ.

והכתוב בא באזהרה שלא לאכל שאור בפסח: כל מוחמנת אפלו תערבת שנתערב במאכל אחר לא תאכלו. המצה שיוצאים בה ידי חובת אכילת מצה בליל פסח, צריכה להיות ראויה להאכל בכל מושבתיתכם תאכלו מצות, ולכן אין יוצאים ידי חובת מצה העשויה ממועשר שני או חלות תודה הנאכלים רק בירושלים.

16. ומדרשו: אל תקרי המצות אלא המצות, מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה אלא עשה אותה מיד.
17. ולא רק בבתיתם אלא בכל גבולכם, ונאמר בתוכם – מה ביתך הוא ברשותך ובבעלותך, אף בכל מקום עוברים על לא ימצא רק כאשר החמין הוא ברשותו ובבעלותו, אבל אם הנכרי הפקיד חמין אצל ישראל והישראל לא קיבל אחריות על החמין, אין הישראל עובר עליו.

13. אבל מצרי שהיה בבית ישראל, היה נהרג.
14. אבל האוכל חמין באונס אינו חייב כרת, שנאמר 'הנפש ההוא', ונפש הוא לשון רצון, שרק האוכל ברצון חייב כרת.
15. אבל לא רק מישראל חטית הנפש החיך לאומה אחרת, אלא חטית לגמרי.

ויקרא קודא לך!

אחרי חודשי עמל בספרי בראשית ושמות, בהם למדנו את סדר בריאת העולם ומעשי האבות, סיפור יציאת מצרים ובניית המשכן, הגיע הזמן להיכנס אל קדשי הקדשים – ולגלות את האוצר המפעים והעצום הטמון בין בתי ספר ויקרא.

השנה בס"ד גם אתה יכול!

ב-7 שבועות בלבד - תלמד ותדע 247 מצוות!

תורתך שעשועי

מבחר חידונים ושעשועי תורה – לסיכום ושינון ספר שמות

יוסיף דעת

א. יבדוק באחיה:

בפרשת וארא כותב רש"י (שמות ו, כג): 'אחות נחשון - מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה'.
ונשאלת השאלה: מדוע לא חשב יצחק אבינו לכלל זה של הנושא אשה צריך לבדוק באחיה, והוא נשא את רבקה שאחיה היה לכן הרשע?

ב. ציצית במעיל:

בפרשת תצוה נאמר (שמות כח, לא) ועשית את מעיל הקאפוד כלייל תכלת.

ויש להקשות לפי שיטת הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ט ה"ג) שהמעיל היה מחובר רק למעלה אבל למטה נחלק לשתי כנפיים מסוף הגרון עד למטה, אם כן מדוע לא מצאנו שעשו ציצית למעיל, הרי היו לו ארבע כנפות?

כמונה בקופסא

א. נהר הנגח

בפרשת משפטים נאמר (שמות כא, כח) וכי יצח שור את איש וגו', באחת הפרשיות בחמשה

ד. עיוורים וחירשים שהתרפאו. ה. אנשים שחיפשו רפואה עבור מים.

ו. אדם שרצה להתרפא על ידי רחיצה בדם.

ב. תינוקות

היכן ברחבי חומש שמות, בחומש ו/או ברש"י מצאנו:
א. שן של תינוק.
ב. תינוק טיפש.
ג. כלי זהב עם צורת פרצוף של תינוק.
ד. נשים המרגיעות תינוק הבוכה.
ה. תינוקות שנשחטו.
ו. סכנה לתינוק הנימול.
ז. שהתינוקות קורים לסבא 'אבא'.

ג. השכמת הבוקר

היכן ברחבי חומש שמות, בחומש ו/או ברש"י מצאנו:
א. ציווי למשה במצרים להשכים בבוקר.
ב. שמשה השכים בבוקר לבנות מזבחות.
ג. נדבות שהביאו בבוקר.
ד. שהשטן זירז את ישראל להשכים בבוקר לחטוא.
ה. שירת המלאכים באשמורת הבוקר.
ו. קרבן הנפסל בעלות השחר.

ב. לתפארת המשפחה

בפרשת כי תשא נאמר (שמות לא, ו) ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן. באחת הפרשיות בחמשה חומשי תורה כותב רש"י על רשע משבט דן שגרם גנאי לו גנאי לאביו גנאי לשבטו, ומנגד, אהליאב משבט דן גרם שבח לאביו ולשבטו כמו שנאמר אהליאב בן אחיסמך למטה דן. היכן הם דברי רש"י אלו?

חידושי תורה

א. רפואה ובריאות

היכן ברחבי חומש שמות, בחומש ו/או ברש"י מצאנו:
א. שהקב"ה הבטיח שלא להביא מחלה על ישראל.
ב. שהקב"ה הבטיח להסיר מחלה מישראל.
ג. חיוב לשלם שכר הרופא.